

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ФИЛОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ ФАКУЛЬТЕТИ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОЛОГИИ И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ
FACULTY OF PHILOLOGY AND WORLD LANGUAGES

1150 жыл

Әл-Фарабидің мерейтойы

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция
БАҒДАРЛАМАСЫ

Алматы, Қазақстан, 6-9 сәуір 2020 жыл

ПРОГРАММА

международной научной конференции
студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 года

PROGRAM

International Scientific Conference
of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6-9, 2020

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ФИЛОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ ФАКУЛЬТЕТІ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОЛОГИИ И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ
FACULTY OF PHILOLOGY AND WORLD LANGUAGES

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6-9 сәуір 2020 жыл

МАТЕРИАЛЫ

международной научной конференции
студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 года

MATERIALS

International Scientific Conference
of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6-9, 2020

АНДРОЦЕНТРИЗМ ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ МӘНІ

Төреханова Р. А.

*Ғылыми жетекшісі: Анесова У. Г.
ал-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Гендерлік лингвистика тілдегі жыныс мәселесіне қатысты ерекшеліктерді сондай-ақ коммуникациядағы әйелдер мен еркектердің сөйлеу мәнеріндегі айырмашылықтарды айқындайтын ғылым саласы болып табылады. Гендерлік лингвистиканың негізгі құралы «гендер» термині болғандықтан осы сөздің мағынасына анықтама бергенді жөн көрдік.

Ең алғаш осы ұғымды зерттеп оны қолданысқа енгізген американдық психоаналитик Роберт Столлер болатын. Ол бұл терминді 1968 өзінің «Жыныс және гендер» еңбегінің атына пайдаланды. Гендер ұғымына көптеген ғалымдар анықтама берген алайда біз «гендер– әлеуметтік мәдени қызметін анықтап айырудың ғылыми үлгісі, екінші жағынан, гендер қоғамда қалыптасатын (соның ішінде тілдің көмегімен) әлеуметтік құрылым» деген тұжырымды айтқан ресейлік лингвист және ғалым А. В. Кирилинаның ойын ұстанамыз.

Гендер ұғымы ХХ ғасырдың 80-жылдарынан бастап қана жүйелі түрде зерттеле бастады. Ғалым А. В. Кирилинаның айтуынша оған саяси-әлеуметтік жағдай – қоғамдық қатынастардың өзгеруі мен феминистік қозғалыстың өріс алуы, лингвистикалық жағдай – структурализмді сынға алу, тілдің прагматика саласына деген қызығушылықтың артуы және әлеуметтік лингвистиканың дамуы; себепкер болды. Гендерлік лингвистика саласының дамуына үлкен үлес қосты деп келесі батыс лингвистері Дж. Лакофф, Д. Спендер, О. Есперсон, орыс лингвистері А. В. Кирилина, М. А. Китайгородская, Н. Н. Розанованы атап айтуға болады.

Гендерлік зерттеулер негізінде Америка мен Германияда пайда болған «әйелдердің жаңа қозғалысы» әсерімен гендерлік зерттеулер феминистік сипат алды. Соның нәтижесінде ғылымда және қоғамда феминистік қозғалыстардың саны артып, Еуропа және АҚШ-та ғалым әйелдер қай салада болмасын әйелдер теңсіздігінің бар екендігін алға тартып, әр түрлі ұйымдар мен бірлестікер құра бастады. Сондай-ақ, басылымдарда әйелдің ғылымдағы және қоғамдағы орнына қатысты мақалалар жарық көре бастады.

Осы феминистік бағытта көлемді еңбектер жаза бастаған ғалымдардың бірі Шарлотта Перкинс Гилман болатын. Ол америкалық феминист, әлеуметтанушы және ғылыми реформатор. Ол Home» (1903), «Human Work» (1904) и «The Man-Made World» (1911) атты еңбектерінде әйелдің құқықтары, оның әлеуметтік рөліне қатысты тақырыптарды қозғады. Ол өзінің «The Man-Made World or our androcentric culture» немесе еркек көзқарасымен жасалған әлем немесе біздің андроцентристік мәдениет деген еңбегінде ең алғаш рет «андроцентризм» терминін қолданған болатын.

Андроцентризм дегеніміз жалпы адами субъективтілікті жалпы еркектік нормаға сай, ал әйелдік көзқарасты қосымша және нормадан ауытқушылық деп қабылдайтын концепция. Яғни, әлемде болып жатқан барлық іс-әрекеттерге, өмірлік ұстанымдарға еркектік көзқараспен қарау және еркекті әлемнің орталығы деп бағалау деген мағынаны білдіреді.

Андроцентризм тек әлеуметтік ортада ғана емес, әйел мен еркектің тілінде көрінетін феномен болып табылады. Қазіргі таңда батыстық даму үлгісінде әйелдер мен еркектердің орны біршама теңесті деп айтуға болады, ал оның себептері ретінде осы гендерлік зерттеулердің дамып, феминистік қозғалыстардың болуы деп толыққанды айта аламыз.

Шығыстық даму үлгісін ұстанған қазақ қоғамы үшін андроцентристік көзқарас ертеден қалыпты жағдай ретінде қабылданады, алдайда жаһандану және инновациялық технологиялардың дамуымен әлеуметтік ортада және лингвистикада әйел мен еркектің орнына қатысты біршама өзгерістер орын алды деп айта аламыз.

Сондықтан біз андроцентризм ұғымының, қазақ лингвистикасындағы қазіргі орнын анықтау мақсатында зерттеулер жүргізетін боламыз.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДИСКУРС – ТІЛДІҢ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚЫЗМЕТІНІҢ КОМПОНЕНТІ РЕТІНДЕ

Ленесбай Г. С.

Ғылыми жетекшісі: Смағұлова Г. Н.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Адамның интеллектуалдық қалыптасу мен дамуы, жеке тұлға ретінде өмір сүруі, қоғаммен байланыс орнатуына оның басқа адамдармен қарым-қатынас жасауымен жүзеге асады. Бұл қасиеттердің пайда болуын адамның қоғамнан тыс өмір сүруінде елестету мүмкін емес. Адамдардың материалдық игіліктерді ұжымдық игеруі мен өндіруінде коммуникацияның қажеттілігі бірден байқалады.

Ал, рухани өмір саласына келер болсақ, бұл жерде тұлғаның әлеуметтік түрлі тәжірибе алуы, мәдени құндылықтарды меңгеруі, сондай-ақ қоғамда және нақты әлеуметтік ортада мінез-құлық қағидалары мен нормаларына сай бейімделуі негізгі орын алады. Демек мұның барлығы адамдардың кез келген социуммен араласу қажеттігін көрсетеді.

Қарым-қатынастың ең қарапайым функциясы – алдын ала дайындалған, ашық сұхбатқа емес қысқа, шартты түрдегі коммуникацияға негізделген қатысушылардың өзара түсіністікке қол жеткізуі. Алайда, бүгінгі қоғамның рухани және материалдық салаларының қажеттіліктері коммуникация мәселесінің маңыздылығын арттырып тұр. Сондықтан тәрбие, білім беру, денсаулық сақтау, ғылым, өнер, саясат, идеология және басқа толық жатқан қызмет салаларында коммуникация мәселесінің маңыздылығын арттырып тұр. Қазір ғылыми парадигмалардың кең қатарынан коммуникациядан маңызды зерттеу нысаны бар деп айту қиын.

Білімнің түрлі салаларының ғалымдары өз ғылымдарының парадигмасында қарым-қатынас теориясының көптеген мәселелерін зерттеген. Сондай-ақ психолингвистикалық, әлеуметтік-мәдени, мәдениаралық және т. б. салалық ғылымдардың қарым-қатынасқа байланысты екені белгілі.

Кез келген институционалдық қарым-қатынас тілдік қатынасқа тәуелді. Алдымен тілдік қатынас арқылы ғана коммуникация жүзеге асырылады. Қазақ тіл білімінде тілдік қатынас туралы алғашқы ізденістердің бірі ретінде – ғалым Ф. Ш. Оразбаеваның 1996 жылы «Тілдік коммуникация мен қатысым әдісінің ғылыми-әдістемелік негіздері» тақырыбында докторлық диссертация қорғап, педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесіне ие болды. 2000 жылы «Тілдік қатынас: теориясы мен әдіснемесі» деген іргелі еңбегі жарыққа шықты. Профессор Ф. Оразбаева «Тілдік қатынас – сөйлеу тілі арқылы түсінісу, қоғамның дамуы үшін ең қажетті қоғамдық-әлеуметтік ақпараттардың жиынтығы арқылы адамдардың бір-бірімен пікір алмасуы, адамдар қатынасының түп қазығы дегенді білдіреді...», – деп ой түйген. «Сөйлесім арқылы адамдар бірін-бірі түсініп қана қоймайды, сонымен бірге қоғамдық-әлеуметтік маңызы бар мәселелерді шешеді, өзара бірлікте, ынтымақтастықта болады, түсінеді, сөйтіп, қоғамның дамуын жетілдіреді; не керісінше кері кетіреді. Бірақ, қай жағдайда болсын сөйлеу адамның алдына қойған мақсатына қызмет етеді, сөйлеусіз, сөзсіз адамдар арасындағы ешбір тірлік жүрмейді. Осыдан келіп, сөйлесімнің қоғамдық-әлеуметтік мәні шығады» дейді (Ф. Ш. Оразбаева, 2009).

Автор тілдік қатынастың психологиялық, лингвистикалық негіздерімен қатар, педагогикалық негізіне тоқталады «Тілдік қатынастың педагогикалық негізі – табиғат пен қоғамдағы ерекше құбылыс адамға, оның өмірдегі орнына, тілдік қарым-қатынасына байланысты» екендігін айтады (Ф. Ш. Оразбаева, 2009). Демек, педагогика адам тәрбиесіне тікелей қатысты болғандықтан, оның адамдар арасындағы қарым-қатынасына әсері мол.

Ресейлік лингвист-ғалым В. И. Карасик әлеуметтік рөлдер туралы былай дейді «Әрбір рөл өзіне құқықтар мен міндеттердің ерекше жиынтығын жинақтайды. Адам үшін үнемі өзін әлеуметтік және моральдық құндылықтардың белгілі бір құрылымымен, өзінің және басқалардың іс – қимылдарын бағалау үшін белгілі бір ережелер мен нормалармен сәйкестендіру қажет, бұл оған әлеуметтік ортада бағдарлануға мүмкіндік береді, неден қорқу керек, неге ұмтылу керек, ол не үшін сыйақылы болады, не үшін жазаланады және т. б. туралы пайымдаулар жасай алады. Рөлдер, мәртебелер және санкциялар жүйесі әлеуметтік институттар түрінде құрылады, олар қоғам үшін аса күрделі және маңызды әлеуметтік байланыстар түрлері болып табылады. Дәл осы әлеуметтік институттар ұйымдардағы бірлескен қызметті құрайды, мінез-құлықтың тұрақты үлгілерін, идеяларды және ынталандыруды анықтайды».

Басуға 17.04.2020 жылы қол қойылды. Формат 70x100 ¹/₁₆.
Көлемі 13,25 б. т. Таралымы 10 дана.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.
Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.

QAZAQ
YNIWERSITETI
BASPAUII

